

[MO24] Skúmanie vlastností funkcie diferenciálnym počtom

Monotónnosť funkcie

-Def.: Nech je funkcia spojitá na intervale I a nech má vo vnútri intervalu I deriváciu. Potom je funkcia f na intervale I neklesajúca (nerastúca) práve vtedy, keď platí: $f'(x) \geq 0$ ($f'(x) \leq 0$) pre každé x z vnútra intervalu I .

Ak by sme však chceli skúmať či je funkcia monotónna pre potrebu zistenia, či sa k nej dá vytvoriť inverzná funkcia treba hľadať na to aby rovnosť $f'(x) = 0$ platila pre najvyšší konečný počet bodov. To je vlastne postačujúca podmienka rýdzomonotónnosti.

Veta (porovnanie hodnôt funkcií): Nech sú funkcie f a g spojité na intervale $\langle a, b \rangle$, nech na intervale $\langle a, b \rangle$ majú derivácie, pre ktoré platí $f'(x) < g'(x)$. Nech $f(a) \leq g(a)$. Potom na intervale $\langle a, b \rangle$ platí $f(x) < g(x)$

Vypuklosť funkcie

Ak máme definovanú súradnicovú sústavu, má tvrdenie: bod P leží nad (pod) priamkou p ($y = kx + q$) zmysel.

-Def.: Nech funkcia f je definovaná na intervale I . Ak pre každé tri body x_1, x_2, x_3 z intervalu I , pre ktoré platí: $x_1 < x_2 < x_3$, máme: bod $P_2 = (x_2, f(x_2))$ leží pod (nad) priamkou určenou bodmi $P_1 = (x_1, f(x_1))$, $P_3 = (x_3, f(x_3))$, alebo leží na tejto priamke, potom sa funkcia f nazýva konvexná (konkávna) na intervale I .

Ak bod P_2 leží vždy pod (nad) priamkou, určenou bodmi P_1, P_3 , tak funkcia f je na intervale I

rýdzokonvexná (rýdzokonkávna).

-Veta: Nech funkcia f je na intervale I spojitá a nech má vo vnútri intervalu I druhú deriváciu. Potom je funkcia f na intervale I konvexná (konkávna) práve vtedy, keď $f''(x) \geq 0$ ($f''(x) \leq 0$) pre každé x z vnútra intervalu I . Ak navyše rovnosť $f''(x) = 0$ nastáva pre najvyšší konečný počet bodov, potom je funkcia na intervale I rýdzokonvexná (rýdzokonkávna).

Inflexný bod

V inflexnom bode funkcia mení vypuklosť.

-Def.: Nech je funkcia f definovaná v bode x_0 . Nech v niektorom ľavom okolí bodu x_0 je rýdzokonvexná (rýdzokonkávna) a v niektorom pravom okolí bodu x_0 rýdzokonkávna (rýdzokonvexná). Potom sa bod x_0 nazýva inflexný bod funkcie f .

Podmienka existencie inflexného bodu: Nech funkcia f má v bode x_0 tretiu deriváciu. Nech $f''(x_0) = 0$ (poprípade druhá derivácia neexistuje, ale to nieje postačujúca podmienka) a $f'''(x_0) \neq 0$. Potom funkcia f má v bode x_0 inflexný bod.

Extrémy funkcie

-Def.: Pre lokálny extrém funkcie f v bode x_0 platí $f(x) \leq f(x_0)$ ($f(x) \geq f(x_0)$). Ak navyše pre všetky $x \in O(x_0)$ (O ako okolie. $O = \langle x_0 - e, x_0 + e \rangle$), platí $f(x) < f(x_0)$ ($f(x) > f(x_0)$) hovoríme, že funkcia má v bode x_0 ostré lokálne maximum (minimum).

Pre globálny extrém je $x_0 \in D_f$.

Stacionárny bod: preň platí $f'(x_0) = 0$ pričom $x_0 \in D_f$.

-Veta: Nech funkcia f má v bode x_0 lokálny extrém. Potom je x_0 buď stacionárny bod funkcie f , alebo neexistuje derivácia funkcie f v bode x_0 . Táto podmienka však nieje postačujúca (napr. pre $f(x) = x^3$), preto ju treba rozšíriť:

- a. Ak existuje ľavé okolie bodu $x_0 \in D_f$, v ktorom je funkcia f rastúca (klesajúca) a existuje pravé okolie bodu x_0 , v ktorom je funkcia f klesajúca (rastúca), tak potom má funkcia f v bode x_0 ostré lokálne maximum (minimum).
- b. Špeciálne, ak $f'(x_0) = 0$ a $f''(x_0) \neq 0$, tak funkcia f má v bode x_0 ostrý lokálny extrém, a to
- $f''(x_0) < 0$ ~ ostré lokálne maximum
  - $f''(x_0) > 0$ ~ ostré lokálne minimum

Asymptoty grafu funkcie

-Def.: Nech je daná funkcia f . Potom priamka $y = kx + q$ sa nazýva asymptotou so smernicou grafu funkcie f pre $x \rightarrow \infty$ ($x \rightarrow -\infty$) práve vtedy, keď

$$\lim_{x \rightarrow \infty} (f(x) - (kx + q)) = 0 \quad \left(\lim_{x \rightarrow -\infty} (f(x) - (kx + q)) = 0 \right).$$

Asymptota so smernicou (teda nie vertikálna) poskytuje veľmi dobrú predstavu o tom, ako vyzerá graf funkcie v globálnom pojatí. Pravdaže ku grafu funkcie existuje najviac jedna asymptota.

Pre k a q asymptoty platí: $k = \lim_{x \rightarrow \pm\infty} \frac{f(x)}{x}$, $q = \lim_{x \rightarrow \pm\infty} (f(x) - kx)$.

Priebeh funkcie

Pri skúmaní priebehu funkcie (vychádzajúc z jej vlastností) obyčajne zisťujeme:

- a. D_f
- b. body nespojitosti, intervaly spojitosti
- c. párnosť, nepárnosť, poriodickosť funkcie
- d. nulové body, $f(x) = 0$
- e. intervaly monotónnosti, lokálne extrémny
- f. intervaly, v ktorých je funkcia konvexná (konkávna), inflexné body
- g. asymptoty
- h. body bez derivácie a pod.

Lagrangeova veta o strednej hodnote

Nech je funkcia f spojitá v uzavretom intervale $\langle a, b \rangle$ a nech má deriváciu v otvorenom intervale (a, b) . Potom existuje taký bod $c \in (a, b)$, že

$$f(a) - f(b) = (b - a) * f'(c) \quad \text{alebo} \quad \frac{f(a) - f(b)}{(b - a)} = f'(c)$$

Zdroje:

P. Horák, Ľ. Niepel: Prehľad matematiky, Alfa, 1. vydanie, Bratislava 1983.